

LESZEK KORPOROWICZ

KOMUNIKOWANIE
DZIEDZICTWA
KULTUROWEGO

KOMUNIKOWANIE DZIEDZICTWA
KULTUROWEGO

Leszek Korporowicz

KOMUNIKOWANIE DZIEDZICTWA
KULTUROWEGO

Kraków 2024

Leszek Korporowicz
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
 <http://orcid.org/0000-0002-5890-5991>
 leszek.korporowicz@poczta.onet.pl

© Copyright by Leszek Korporowicz & Księgarnia Akademicka, 2024

Recenzent
prof. dr hab. Bogdan Szlachta

Opracowanie redakcyjne
Agnieszka Sabak

Projekt okładki
Marta Jaszczuk

ISBN 978-83-8368-121-4 (druk)
ISBN 978-83-8368-149-8 (PDF)
<https://doi.org/10.12797/9788383681498>

Publikacja dofinansowana przez Wydział Studiów Międzynarodowych
i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43
e-mail: publishing@akademicka.pl
<https://akademicka.pl>

SPIS TREŚCI

WSTĘP.....	7
I. POMIĘDZY NISZCZENIEM A ODKRYWANIEM DZIEDZICTWA.....	11
1. Dziedzictwo a tradycja.....	11
2. Dziedzictwo w procesach interakcji.....	18
II. GLOBALNE KONTEKSTY KOMUNIKOWANIA JAKO CZYNNIKI REDEFINICJI POJĘĆ.....	41
III. AKSJOLOGIA KOMUNIKACJI.....	53
IV. SZCZEBLE, POZIOMY I POTENCJAŁY KOMUNIKOWANIA.....	69
V. MODELE RELACJI MIĘDZYKULTUROWYCH.....	103
1. Model kulturowego dystansu.....	110
2. Model relacji peryferyjnych.....	112
3. Model kulturowego „spotkania”.....	116
4. Model transgresyjny.....	122
5. Model synergetyczny.....	132
VI. DZIEDZICTWO KULTUROWE W ZINTEGROWANEJ PRZESTRZENI KOMUNIKOWANIA.....	143
1. Kierunki wzajemnej redefinicji i oddziaływania atrybutów.....	163
2. Transgresyjny charakter komunikowania w przestrzeni międzykulturowej.....	172
VII. KOMUNIKOWANIE JAKO PRAWO KULTUROWE CZŁOWIEKA.....	181
1. Prawo do komunikowania.....	182
2. Aksjologiczne redukcje praw kulturowych i procesów komunikowania.....	188

3. Dziedzictwo myślenia pozbawionego redukcji, czyli polskie korzenie rewitalizacji prawa i godności narodów.....	191
4. Prawo do dziedzictwa.....	201
5. Bariery i dysfunkcje komunikowania.....	215
6. Interakcyjne aspekty praw międzykulturowych.....	229
VIII. EWALUACJA DZIAŁAŃ KOMUNIKACYJNYCH	237
1. Ewaluacja w procesach kulturowej dehumanizacji.....	241
2. Ewaluacja komunikowania jako komunikowanie.....	248
ZAKOŃCZENIE.....	267
STRESZCZENIE.....	271
SUMMARY	275
BIBLIOGRAFIA.....	279
INDEKS NAZWISK	301
INDEKS RZECZOWY.....	307

WSTĘP

Współczesny świat nie określił, nie zdefiniował, a co najważniejsze nie zakończył rozpoznawania wszystkich cech i konsekwencji procesu globalizacji. Jest to w istocie proces, który ustawicznie przyspiesza, daleko odchodząc od wyobrażeń, jakie mieliśmy w tej mierze w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych ubiegłego wieku, zakładając, iż globalizacja stanowić będzie fenomen unifikacji kultur wyrażony metaforą „globalnej wioski”. Coraz bardziej intensywne przemieszczanie się elementów kultury materialnej, ale także technologii, informacji i całych grup ludzkich dało efekt niemal odwrotny, a mianowicie niespotykane nigdy dotąd wymieszanie cywilizacji i kultur, dalekie przy tym od ich upodobnienia i zatarcia cech wyróżniających. Wręcz przeciwnie, konsekwencją procesu jest narastanie zróżnicowań i odmienności niemal w każdej sferze życia. Istotnym rezultatem rekordowego poziomu mobilności stały się narastające oraz nowe *relacje* odmiennych społeczności, ale także konkretnych ludzi, instytucji oraz ich działań. Ze zdwojoną siłą postawiły one problem tożsamości kulturowej zaangażowanych w nie podmiotów, które mocniej niż dotychczas poczuły potrzebę rozpoznawania, ale i poszukiwania swego miejsca w mozaice kulturowej różnorodności, w dynamice szybkich zmian, zagrożeń i wyzwania.

Intensyfikacja relacji, które stały się niemal synonimem świata współczesnego, wygenerowała nie mniej kluczową, szeroko pojętą *potrzebę komunikacji*. W coraz większym stopniu rozumiemy dzisiaj, że jest ona czymś więcej niż biernym przekazem treści zgodnie z powielanym wzorem działania. Czynności komunikowania, które stanowią część mniej lub bardziej uporządkowanych systemów komunikacji, stały się życiodajną umiejętnością w sytuacjach wymagających wielorakich uzgodnień, ale i prawdziwej innowacyjności, przedsiębiorczości oraz postaw twórczych nadających tym czynnościom nowe oblicza i funkcje. Właściwe rozumienie działań komunikacyjnych i tworzonych przez nie wzorców skłania do pojmowania ich jako interakcji społecznej, której atrybutami są takie jej przymioty jak wzajemność i wymiana, ale przede wszystkim warunkujące je, a następnie wspierające podmiotowość i sprawczość. Wszystkie te cechy odróżniają komunikowanie od zwykłego przekazu, a tym bardziej od technik oddziaływania i wpływu, które cechuje jednokierunkowość i oddalenie od działań

wzajemnych. Coraz bardziej też świadomi jesteśmy, że osiągnięcie pozytywnych efektów wzajemności nie jest możliwe bez zdobycia elementarnej choćby wiedzy o uczestnikach owych interakcji. Proces jej zdobywania i wykorzystania może się okazać kluczowym czynnikiem warunkującym porozumienie oraz skuteczność komunikacyjną zaangażowanych w nie podmiotów.

Umiejętności komunikacyjne stały się równie potrzebne, jak strategie rozwoju indywidualnych i zbiorowych „aktorów” wspomnianych wcześniej relacji, a działania konkretnych osób sprzęgły się w tej mierze z działaniami organizacji i to często o bardzo ponadnarodowym charakterze. Znana już dobrze w naukach społecznych i naukach o kulturze kategoria *kompetencji komunikacyjnych* staje się dzisiaj umiejętnością kluczową, bez której trudno mówić nie tylko o pozytywnych rezultatach transformacji, o poszukiwaniu nowych form ładu społecznego, ale także o współistnieniu i współpracy w relacjach zarówno międzyosobowych, jak i międzykulturowych i między państwowych w świecie, który jest coraz bardziej podzielony, a nawet skonfliktowany¹. Zapowiadana przez futurologów z lat osiemdziesiątych unifikacja i standaryzacja kultury sprawdziła się tylko w sferze technologii, natomiast przeobraziła się w swoje zaprzeczenie w sferze kultury, czyniąc procesy i zjawiska różnicowania kulturowego największym wyzwaniem kolejnego wieku².

Odkrycie znaczenia komplikujących się i intensywnych relacji szło w parze z nowym spojrzeniem na istotne źródła spotykających się znaczeń, wartości i idei. Aby móc się skutecznie komunikować, uczestniczyć w wielokulturowym dyskursie, wymianie, ale i sporze, równie konieczne staje się rozpoznanie i przywołanie *dziedzictwa kulturowego* wszystkich komunikujących się podmiotów. Podzielone i wymieszane kultury, wielofunkcyjne, a czasami sprzeczne ze sobą role i nakładające się na siebie przestrzenie nie odsunęły, ale zintensyfikowały potrzebę rozumienia sposobu istnienia różniących się wspólnot³. Znacznie ważniejsza od opisu istniejących zachowań i częstego w naukach społecznych redukcjonizmu behawioralnego stała się analiza źródeł i przejawów odmiennych systemów wartości, utrwalonych rodzajów wrażliwości oraz narosłych na nich doświadczeń. Wiele wydarzeń związanych z tworzeniem nowych, narodowych państw i osłabienie

¹ L. Korporowicz, *Kompetencje komunikacyjne, kulturowe i dialog międzykulturowy*, [w:] *Studia kulturowe*, red. L. Korporowicz, A. Knap-Stefaniuk, Ł. Burkiewicz, seria *Słowniki Społeczne*, red. W. Pasierbek, B. Szlachta, Wydawnictwo Naukowe Ignatianum, Kraków 2022, s. 93–110.

² B. Barry, *Culture and Equality. An Egalitarian Critique of Multiculturalism*, Polity Press, Cambridge 2001.

³ W.B. G u d y k u n s t, *Intercultural Communication. Introductions*, [w:] *Handbook of International and intercultural communication*, ed. W.B. Gudykunst, B. Mody, Sage Publications, Thousand Oaks 2005, s. 179–205.

narodowego charakteru istniejących, a także ożywienie etniczne grup w różny sposób zmarginalizowanych pokazały, iż zbyt wczesne było ogłoszenie końca historii, archaicznego charakteru kultur narodowych i znaczenia tożsamości kulturowych grup wtopionych w ogarniające je makroprocesy. Intelktualistom państw i społeczeństw, które obawiają się negatywnych konsekwencji nacjonalizmów, własni narodowych oraz powiązanych z nimi tragedii, trudno zrozumieć, że kulturotwórcze funkcje wielu narodów są dla nich w dalszym ciągu drogą do pozyskania czy odbudowania swojej podmiotowości, a wspomniane zagrożenia nie mogą być powodem, a w wielu przypadkach pretekstem, do jej faktycznej eliminacji. Zjawiska obrony, a nawet rozwoju tego rodzaju podmiotowości nie są historycznym archaizmem. Przykładem takiej sytuacji była wola samodzielnego istnienia Słowaków i Czechów, a obecnie jest nim naród, ale i państwowość współczesnej Ukrainy, która istnieje pomimo ludobójczej aktywności jej wrogów. Narody te nie zamierzają porzucić swojego dziedzictwa. To ono właśnie, szczególnie w swych twórczym i pozytywnym dorobku, utwierdza ich starania o zachowanie godności i suwerenności, jak również buduje dalekie od partykularyzmu więzi, wartości i postawy.

To, w jaki sposób uczestniczące w przyspieszonej i intensywnej interakcji kulturowej grupy umiejętnie prezentują i wymieniają się elementami swojego dziedzictwa, szczególnie dziedzictwa w sferze kultury symbolicznej, zachowując przy tym rozumną tolerancję, ale i tożsamość swych wartości, definiować będzie kształt nie tylko lokalnych, ale i regionalnych, a nawet ponadnarodowych społeczności. Fakt ten określać będzie kondycję państw o szczególnie wielokulturowej strukturze ludności⁴. Spektakularne ogłoszenie przez wielu europejskich polityków, iż polityka wielokulturowości poniosła porażkę, jest jedynie przyznaniem, iż polityki tej w istocie nie było lub była przysłonięta ideologiczną zasłoną. Nie pozwoliła rozpoznawać rzeczywistych problemów i ewoluować w kierunku znacznie bardziej dynamicznej i elastycznej polityki międzykulturowej. Uwzględnia ona wyraźnie zbudowaną politykę integracyjną, interakcyjną, edukację międzykulturową, a w końcu politykę komunikacyjną jako coś bardziej dojrzałego niż inżynieria społeczna⁵. O tym, iż działania tego typu mogą przynieść efekty, świadczą sukcesy, a nie porażka, strategii realizowanych przez rządy w Australii czy Kanadzie.

Swoista rewitalizacja problematyki dziedzictwa nie jest jednak wyłącznie zrównoważeniem aksjologicznych dysfunkcji nowego globalnego ładu, który

⁴ *Wielokulturowość: konflikt czy koegzystencja*, red. A. Śliz, M.S. Szczepański, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 2011.

⁵ *Wielokulturowość*, red. B. Szlachta, seria Słowniki Społeczne, red. W. Pasierbek, B. Szlachta, Wydawnictwo Naukowe Ignatianum, Kraków 2022.

degradująco odnosi się do znaczenia korzeni kulturowych konkretnych ludzi i grup. Jest ona wyrazem potrzeby tego, co Anthony Giddens nazwał *bezpieczeństwem ontologicznym*⁶. W znacznej mierze jest to więc konieczność uznania, iż dziedzictwo to w ogóle istnieje i stanowi realny „byt kulturowy”, co w perspektywie europejskiej oznacza, iż to, co nazywamy wartościami europejskimi, nie jest jedynie złudzeniem historyków i w dalszym ciągu ma swoje najzupełniej obiektywne konotacje. Unifikacja kryjących się za nimi wartości i podmiotowości uznających je wspólnot realizowałaby jedynie ideologiczną krucjatę dominujących ośrodków władzy o mniej lub bardziej instrumentalnym charakterze⁷. Stanowisko podkreślające wartość dziedzictwa kulturowego konkretnych wspólnot wynika przy tym nie tyle z przekonania, ile z obserwacji realnych procesów interakcyjnych współczesnego świata. Problemem zasadniczym jest wszak centralne dla tej pracy pytanie o możliwości i umiejętności komunikowania, a więc dzielenia się i wymiany najcenniejszych jego komponentów. Na problem ten wskazuje jeden z najwybitniejszych współczesnych analityków procesu intensyfikacji relacji międzykulturowych Dominique Bouchet, który wskazuje na wagę z jednej strony rozpadu, ale z drugiej dążenia do zachowania słabnących więzi społecznych wynikających ze skali procesów mobilności kulturowej. Istotnym elementem świadomych działań na rzecz świata rozumnych i rozumiejących postaw w świecie pluralizacji wartości ma być nie tyle ich redukcja i marginalizacja, ile wprost przeciwnie, uznanie ich roli w twórczej adaptacji i rekonfiguracji w sytuacji kulturowych turbulencji. Nie wystarczy więc, zdaniem Boucheta, apelowanie o wartość i znaczenie kulturowej tolerancji, ale nade wszystko tolerancja i uznanie faktu istnienia wartości oraz otwartość na zróżnicowany sposób ich istnienia⁸.

⁶ A. Giddens, *The Consequences of Modernity*, Polity Press, Cambridge 1995; M. Gółka, *Cywilizacja współczesna i globalne problemy*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2012.

⁷ *Studia nad wielokulturowością*, red. D. Pietrzyk-Reeves, M. Kułakowska, Księgarnia Akademicka, Kraków 2010.

⁸ D. Bouchet, *Cross-Cultural Communication and the Continuity of Cultures: The role of Dialogue*, „Politeja” 2012, nr 2(20), s. 25–38. Autor pisze: „Intercultural communication has to take into consideration not only the value of tolerance, but also what one might call the intolerance of values”, s. 35.

I. POMIĘDZY NISZCZENIEM A ODKRYWANIEM DZIEDZICTWA

Uznanie istnienia i konsekwencji realnie istniejących fenomenów świata wartości nie jest w społeczeństwach i cywilizacji współczesnej takie oczywiste. Dzieje się to szczególnie wtedy, gdy nie są one zbieżne z istniejącymi trendami lub gdy napotykają na polityczne filtry – często bardzo wybiórczej – akceptacji. Wiele fragmentów, a nawet istotnych dokonań i wydarzeń z historii konkretnych społeczności może być poddanych świadomości i systemowo budowanej polityce niepamięci, deprecjacji lub pozyskiwać zmienną – lub wręcz fałszywą – wykładnię.

1. Dziedzictwo a tradycja

Aby podjąć problem komunikowania dziedzictwa, ważne jest ustalenie, co w istocie ma być komunikowane, a więc czym dziedzictwo w ogóle jest. Dziedzictwo kulturowe rozumiane jest w tej pracy jako kategoria odrębna od tego, co nazywamy tradycją. Odróżnienie to jest wskazane zarówno z teoretycznego, jak i praktycznego powodu.

Jak pisze Jerzy Szacki:

Wydaje się (...) iż brak jasnego rozróżnienia ciąży na naukowych rozważaniach „o presji przeszłości”, a także na publicystycznych sporach na temat tradycji. Czym innym zajmujemy się, studiując zagadnienia społecznej trans-misji [wszystkie podkr. – J.S.], czym innym – analizując społeczne dziedzictwo, czym innym wreszcie – obierając za przedmiot zainteresowania tradycję. Każde z tych rozumień „tradycji”, jakie współistnieją ze sobą we współczesnej i dawniejszej literaturze, narzuca inny zespół pytań i odpowiedzi, problemów i rozwiązań. Jeżeli się od

BIBLIOGRAFIA

- Abassy M., *Kultura wobec postępu i modernizacji. Rosja i Iran w perspektywie porównawczej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2013.
- Abebe A.Y., *Personalistyczna teologia kultur*, Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa 2022.
- Aboujaoude E., *Wirtualna osobowość naszych czasów. Mroczna strona e-osobowości*, tłum. R. Andruszko, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012.
- Adorno T.W., *Przemysł kulturalny. Wybrane eseje o kulturze masowej*, tłum. M. Bucholc, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2019.
- Archer M.S., *Friendship Between Human Beings and AI Robots?*, [w:] *Robotics, AI, and Humanity*, ed. J. von Brain et al., Springer (e-Book) 2021, s. 177–189, [on-line:] https://doi.org/10.1007/978-3-030-54173-6_15.
- Archer M.S., *Kultura i sprawczość*, tłum. P. Tomanek, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2019.
- Assessment versus Evaluation*, ed. C. Cullingford, Cassell, London 1997.
- Bajor W., *Idee wolności i równości w polskiej kulturze politycznej doby średniowiecza*, [w:] *Mosty nadziei. Jagiellońskie inspiracje dialogu międzykulturowego*, red. L. Korporowicz, P. Plichta, Biblioteka Jagiellońska, Kraków 2016, s. 37–57.
- Bajor W., *The Cracovian Precursors of Ius Gentium in the Jagiellonian and Contemporary Periods*, [w:] *Jagiellonian Ideas Towards Challenges of Modern Times*, red. L. Korporowicz et al., The Jagiellonian Library, Krakow 2017, s. 99–127.
- Bakirov V., Petrenko D., *Contemporary Ukrainian Visual Culture on the Way if International Cultural Space*, „Perspektywy Kultury” 2023, nr 41/2, 2, s. 91–109, [on-line:] <https://doi.org/10.35765/pk.2023.410202.08>.
- Banaszkiewicz M., *Dialog międzykulturowy w turystyce. Przypadek polsko-rosyjski*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012.
- Banaszkiewicz M., *Turystyka kulturowa – fenomen (nie tylko) współczesnego świata*, [w:] *Kulturowe i społeczne wyzwania współczesności*, red. M. Banaś, T. Paleczny, K. Warمیńska, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010, s. 11–36.

- Banaś M., *Eurokulturowość. Zarys specyfiki współczesnych procesów migracyjnych i integracyjnych w Europie*, [w:] *Kulturowe i społeczne wyzwania współczesności*, red. M. Banaś, T. Paleczny, K. Warmińska, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010 s. 37–67.
- Barney D., *Spółczesność sieci*, tłum. M. Fronia, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2008.
- Barry B., *Culture and Equality. An Egalitarian Critique of Multiculturalism*, Polity Press, Cambridge 2000.
- Bartnik C., *Personalizm*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013, s. 219–220.
- Bassand M., *Villes, regions et societe*, Presses Polytechniques et Universitaires Romandes, Lausanne 1982.
- Batorowska H., *Kultura informacyjna w perspektywie zmian w edukacji*, Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy, Warszawa 2009.
- Bauman Z., *Etyka ponowoczesna*, tłum. J. Bauman, J. Tokarska-Bakir, Wydawnictwo Aletheia, Warszawa 2012.
- Bauman Z., *Płynne życie*, tłum. T. Kunz, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2007.
- Bauman Z., *Ponowoczesność jako źródło cierpień*, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2000.
- Bauman Z., *Spółczesność w stanie obłąkania*, tłum. J. Margański, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2007.
- Bauman Z., *Wieloznaczność nowoczesna, nowoczesność wieloznaczna*, tłum. J. Bauman, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995.
- Beck U., *The Cosmopolitan Perspective: Sociology of the Second Age of Modernity*, „British Journal of Sociology” 2000, vol. 51, no. 1, s. 79–105, [on-line:] <https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2000.00079.x>.
- Beck U., *The Cosmopolitan Society and Its Enemies*, „Theory, Culture and Society” 2002, vol. 19, no. 1–2, s. 17–44, [on-line:] <https://doi.org/10.1177/026327640201900101>.
- Bernacki W., *Mysł polityczna I Rzeczypospolitej*, Wydawnictwo Arcana, Kraków 2011.
- Bernstein B., *Kod rozbudowany i kod ograniczony*, tłum. K. Biskupski, [w:] *Antropologia słowa. Zagadnienia i wybór tekstów*, red. G. Godlewski, A. Mencwel, R. Sulima, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2003, s. 135–141.
- Bernstein B., *Some Sociological Determinants of Perception. An Inquiry into Sub-Cultural Differences*, [w:] *Readings in the Sociology of Language*, ed. J.A. Fishman, Mouton & Co., The Hague–Paris 1970, s. 223–239, [on-line:] <https://doi.org/10.1515/9783110805376.223>.
- Bielecka-Prus J., *Definiowanie sytuacji w procesie komunikowania według Basila Bernsteina a interakcjonizm symboliczny*, [w:] *Konstruowanie jaźni*

SUMMARY

Communication of Cultural Heritage

The globalisation processes of the modern world are far from the predictions and forecasts made in the last decades of the last century. Unification processes have engulfed the world of technique and technology, management, natural sciences and information technology, but the world of culture, symbolic values and modes of communication has moved in a completely different direction. The phenomena of deterritorialisation, social mobility, virtualisation and hybridisation of content and ethnic identities under the conditions of a new media civilisation have resulted in an unprecedented increase in their use and expansion of the infrastructural framework of social interaction at every possible level and area. Firstly, the *extent* of these interactions is changing, and secondly, their *frequency*. Thirdly, the *pace* at which they take place is changing and is being greatly accelerated with the technical possibilities of their organisation. Fourthly, their *diversity* is increasing, encompassing interactions that run through different cultures and environments. Fifthly, *new competences*, especially information and communication competences, which are a requirement but also a result of the development of new media, which on the one hand broaden, but on the other depend on the technical and technological component of interaction, are becoming an important factor of interaction. In a situation of increasing diversity, the ability to share, understand but also preserve the rights of creative development of cultures in the processes of continuous interaction of individual communities is perhaps the most important challenge of modern times. In practice, it boils down to the ability to communicate cultural heritage.

The author undertakes an analysis of the indicated challenge, however, in an attempt to restore the correct meaning and, consequently, to redefine the commonly accepted simplifications that reflect the broader problem of axiological reductionism of an age of actions and processes aimed at ideological, technocratic and commercial domination, unfortunately in times of increasing

divisions, conflicts and even wars. In this sense, the ancient notion of *communicare* is evoked and revitalised, complemented by its important attributes such as reciprocity, exchange, interdependence, but also intentionality, causality and most important of all, subjectivity. They endow interactional activities and their actors with the fundamental rights of persons and communities which are their dignity, freedom and responsibility. Without these attributes, communication is merely a means of transmission, influence, a technique of influence and even manipulation, so strongly present in advertising and propaganda messages.

In the following analysis of the communication processes, particularly in relation to the issue of cultural heritage, their qualitative, developmental differences are shown in principle, depending on the indicators identifying the possible level of their axiological and implementation, namely the level of functional automatisms, ambivalences and ambitemencies, and the generalised – because including internal variations – level of pro-developmental activities. This analysis, supported by the conceptualisation of Kazimierz Dąbrowski's theory of positive disintegration, is rarely undertaken, although the results reveal dramatic differences in actual social interactions, including those involving the communication of cultural heritage. A reference to a multilevel analysis of *communicare* may show whether these actions still retain any attributes of *communicare* and whether they are not merely an instrument for the reproduction of power relations. This danger is particularly high in an age of increasingly sophisticated artificial intelligence applications. For reasons of its utilitarian qualities, a critical analysis of the axiological dimension of this type of practice, already present in every sphere of social life today, is being postponed, while their evaluation in terms of social ethics is being marginalised or even eliminated.

The analysis of communication processes, competences, but also barriers and dysfunctions is located in the different models of intercultural relations relevant to the multicultural world of contemporary encounters, but also clashes, disintegration and reintegration of cultural communities. It refers to the roots of Polish social and political thought at the beginning of the 15th century, i.e. to the then relatively well-known concept of the rights of nations (*ius gentium*) considered by scholars of the Kraków Academy, particularly the Kraków school of international law, today referred to as 'Kraków humanism' and represented by its leader, Paweł Włodkowic (1370–1436). This pioneering school of law, but also of the general theory of intercultural relations, turns out today to be full of inspiration from the correct (because not subject to a reductionist understanding of cultural rights of nations), cultural security, and the contemporary increasingly used category of intercultural rights, which do not replace human rights with particularistic individual rights, and do not replace the right to dignity with the right to

hedonism and the subjective construction of a vision of heritage and the rights of the social order.

The processes of communicating heritage are taking place today in the expanded space of media culture. The virtualisation of cultural heritage resources almost automatically takes the art of communication into a new dimension with its own characteristics. In turn, combining the classical and virtual dimensions creates a new kind of reality, and this also means a hybrid communication space. The paper discusses the manifold practical and theoretical implications of this fact, which compel the construction of an equally new integrated theory of communication. Its task is to capture the rules of flow of cultural content embedded in material artefacts, symbolic artefacts and their variation in the form of virtual artefacts. At the same time, the augmented reality determines a new potential that stems from the potential of at least three of its 'parameters', that is, the potential of specific heritage content or current realisations, then the potential of the attributes of specific forms of communication, but also the potential that is contained in the level of specific interactions. The possibilities of an integrated theory of communicative space will certainly determine the horizon of analyses to which the condition and possibilities, but also the heuristic value of cultural heritage should be subjected. Due to the autotelic values present in it, it will be confronted with the increasingly instrumental and dehumanised reality of post-humanity and the 'post-culture' based on it. Heritage communication must therefore contain the message of defending the developmental functions of dialogue, of opening up, but also of harnessing the potentials of mature identity and coherence of the contemporary logosphere, which, abstracted and mediated by the disembodied entities of virtual reality, is exposed to media manipulation by new mandarins of power, individualised models of consumption and an equally artificial, because merely intelligent, humanity.

Keywords: symbolic culture, communication, heritage and cultural values, logocreative cultural dynamisms, rights of nations, Kraków humanism, cultural subjectivity, social personalism, axiological reductionism, cultural sociology, intercultural dialogue, interactional competences

Książka dotyczy problemu konsekwencji narastającej różnorodności kulturowej w dobie globalizacji oraz nasilenia interakcji kulturowych. Dzielenie się, rozumienie i ekspresja tożsamości i dziedzictwa kulturowego stają się podstawowymi kompetencjami międzykulturowymi, którym poświęcona jest monografia – z własnymi tezami metodologicznymi, merytorycznymi i aksjologicznymi. Tezy te nawiązują do tradycji polskiej socjologii kultury podkreślającej semiotyczne i aksjologiczne aspekty kultury i dziedzictwa kulturowego. To ostatnie ukazane zostaje na różniących się jakościowo poziomach percepcji, doświadczania i rozwoju.

Autor redefiniuje uproszczone rozumienie pojęcia i praktyki komunikacyjnej, przeciwstawiając się odhumanizowanemu podejściu do problemu lansowanemu przez silne wpływy nauk informatycznych. Walorem pracy jest ukazanie wielopoziomowego i interaktywnego charakteru zjawiska komunikacji, szczególnie w odniesieniu do problematyki dziedzictwa kulturowego. W książce analizowany jest nieobecny w literaturze polskiej i światowej problem zintegrowanej teorii przestrzeni komunikowania, jaki przynosi rzeczywistość hybrydalna w cywilizacji współczesnej.

Rewitalizacja humanistycznych koncepcji komunikowania, kultury i dziedzictwa kulturowego stanowić może zasadniczy motyw lektury dla poszukującego i dociekliwego Czytelnika.

Leszek Korporowicz jest socjologiem kultury związanym z Uniwersytetem Warszawskim i Uniwersytetem Jagiellońskim. Jego prace mieszczą się w zakresie socjologii kultury, studiów międzykulturowych, teoretycznych i metodologicznych podstaw ewaluacji rozwojowej, promują one humanistyczną analizę kultury współczesnej.

Najważniejsze prace autora: *Tworzenie sensu. Język – kultura – komunikacja* (1993), *Osobowość i komunikacja w społeczeństwie transformacji* (1996), *Socjologia kulturowa. Kontynuacje i poszukiwania* (2011); współredakcja prac: *Komunikacja międzykulturowa*, tom I i II (1996, 1996), *Ewaluacja w edukacji* (1997), *Mosty nadziei. Jagiellońskie inspiracje dialogu międzykulturowego* (2016), *Jagiellonian Ideas towards Challenges of Modern Times* (2017), *Studia kulturowe* (2023), *Prawa narodów w dobie interakcji kultur* (2023).

<https://akademicka.pl>

